

רישומי גבולותיה של ממלכת ירושלים הטרומ-ישראלית במקרא ובמקורות מקבילים

ממלכת ירושלים ומלכה עבד-ח'פה תופסים מקום חשוב באיגרות תל אל-עמארנה. בדומה לו משמש אדוני-צדק מלך ירושלים (יהושע י) אחד היריבים העיקריים של יהושע. מסתבר אפוא, כי מלכות ירושלים תפסה מקום נכבד במציאות המדינית-הטריטוריאלית של ארץ כנען.

מה היה גודלה של אותה ממלכה, והיכן היו גבולותיה?
פרופ' מזר¹ מנסה להתוות את גבולותיה בקווים גדולים מתוך אומד הדעת — על-פי שמות שכניו של עבד-ח'פה הנזכרים באיגרותיו. נראים הדברים, כי אפשר לשחזר גבולותיה של ממלכת ירושלים בִּיתֵר דיוק על-פי מקראות ורמזי מקראות בספר שופטים ובספר יהושע.

יש להקדים, כי השם ירושלים מציין לפעמים במקראות עתיקים (בדומה לאיגרות תל אל-עמארנה ^{mat}Urusalim) את ארץ ירושלים כולה. בשופטים א, ח מבחין הכתוב בין ירושלים לבין "העיר". נמצאנו למדים כי ירושלים שם (שופ' א, ז-ח) היא ארץ ירושלים, וכי כל אותה מלחמה (שם א, ג-ח) לא היתה אלא מסע כיבוש של שטחים משטחי ממלכת ירושלים.

למדנו משופטים א, כי שטחה של ממלכת ירושלים נצטמצם בראשית ההתנחלות הישראלית. ראיה לדבר גם מ"סיפורי בית-לחם" שבסוף ספר שופטים (יז-יט), המעידים כי באותו זמן היתה כבר בית-לחם בידי ישראל. יש להטעים לעומת הללו, כי בית-לחם אינה נזכרת בטקסט המקורי של פרקי הכיבוש וההתנחלות בספר יהושע, אל-נכון משום שנשארה בזמן הראשון בתחום ממלכת ירושלים. אף עבד-ח'פה טען בשעתו, כי בית-לחם שייכת לארץ ירושלים (כשיטת שרידר ואחרים בפענוח ^{a1}Bit ^dNIN.IB ב-Kn. 290,16² ולא כיוולוס לרי³).

1 ב' מזר, "ירושלים לפני מלכות דוד", בתוך: מ' אבי-יונה (עורך), ספר ירושלים, ירושלים-תל-אביב חשט"ז, עמ' 106.

2 ראה: S. A. B. Mercer, *The Tell El-Amarna Tablets*, II, Toronto 1939, 722; Honigmann, *RLA* 2, 47a.

3 J. Lewy, *JBL*, 59 (1940), pp. 519-522. קלאי וח' תדמור (ארץ ישראל, ט, תשכ"ט, עמ' 138-147) מציעים לזהות את העיר שמוזכר מלך ירושלים, עם בית-חורון (הצעה זו הועלתה בהיסוס קודם לכן ע"י אולברייט, אבל הוא ברוב פרסומיו המשיך בכל זאת לתמוך בזיהוי המקובל

נתבונן, לאור הדברים האמורים, במפת נחלת יהודה כפי שתוארה ביהושע פרק טו, ונראה כי דרומה לירושלים יש בה — לפי הנוסח העברי המקורי — קרחה, שטח גדול שלא נמנו בו שום יישובים. שטח זה משתרע מתקוע בדרום-מזרח ועד שורש בצפון-מערב. אמנם הוסיף תרגום השבעים בפרק טו אחרי פסוק נט: בית לחם, תקוע, פעור, עיטם, מנחת, כרם, ביתר, שורש, גלים ועוד שני מקומות. אך אין ספק כי זוהי תוספת-השלמה על סמך המציאות היישובית המאוחרת. ברשימה המקורית — המשקפת מציאות יישובית קדומה — לא נמנו כל אותם היישובים, כיוון שהיו שייכים בשעתם לממלכת ירושלים הנכרית (כיוצא בזה בפסוקים מה-מז לא נמנו בכל השטח העצום שבין עקרון לבין נחל מצרים אלא שלושה יישובים, כיוון שאותו שטח לא נכבש בידי ישראל).

מציאות קדומה זו נותנת אותותיה גם ברשימת ערי הכהנים והלוויים. חוקרי אותה רשימה, כגון ליר, קליין וקויפמן,⁴ מדגישים את העובדה המזרחית שירושלים אינה נמנית עם ערי הכהנים. יתר על דבריהם יש להדגיש כי גם כאן ישנה קרחה גדולה. מחברון ודרומה יש ריכוז צפוף למדי של ערי כהנים, והוא הדין מענתות צפונה. ואילו בין ענתות לחברון אין שום עיר כהנים. אף מירושלים מערבה אין ערי כהנים ולוויים עד הקו לבנה-אלתקה-איילון.

מסקנות: ממלכת ירושלים ערב הכיבוש הישראלי השתרעה בעיקר דרומה לעיר, מתקוע בדרום-מזרח ועד שורש בצפון-מערב. בתקופת השופטים כבשו בני-ישראל את מרבית השטח האמור, ולא נשארה לממלכת ירושלים אלא העיר וסביבותיה עד ימי דוד.⁵

בבית-לחם; פרטים אצל קלאי-תדמור, עמ' 140), והצעתם צוטטה כמה פעמים ע"י חוקרים שבאו אחריהם (אצל רייני, Y. Aharoni, *The Land of the Bible*, ed. A. F. Rainey, London 1979, p. 188 n. 108. ואח"כ במהדורת י" אפעל לספרו של י" אהרונים, ארץ ישראל בתקופת המקרא, ירושלים תשמ"ח, עמ' 142, יחסה בטעות דעה זו לשרידר). קלאי ותדמור במאמרם שוללים בנימוקים משכנעים את הצעתו של לוי שהעיר המדוברת היא ירושלים עצמה.

לעומת זאת, טענותיהם נגד הזיהוי הוותיק בבית-לחם, הן עניין של שיקול דעת הכולל במידה רבה הסתמכות על ניתוח גיאוגרפי-היסטורי של תחומי ממלכת 'ארץ ירושלים' לפי שיטתם.]

4 M. Loehr, *Das Asylwesen im A. T.*, Halle 1930, p. 34 ff. ש' קליין, ערי הכהנים והלוויים וערי המקלט, ירושלים תרצ"ד; י" קויפמן, ספר יהושע, ירושלים 1966,³ עמ' 231-237, 270-282.

5 בתפיסת הסדר הכרונולוגי והקשר בין מסורות ההתנחלות שבספר יהושע לבין מסורת ספר שופטים הלכתי בעקבות רייט וקויפמן: G. E. Wright & F. V. Filson, *The Westminster Historical Atlas: to the Bible*, Philadelphia 1956, pp. 37-46; י" קויפמן, מברא לספר יהושע ולשופטים א-ג, בתוך: ספר יהושע (שם), עמ' 1-67 [וראה עוד "שופטים פרק א", בקובץ זה עמ' 64-70].